

LAMPSS įmonės kodas 301572530
Atsiskaitomoji sąskaita LT-62718090000695099, AB Šiaulių bankas

2015-12-07 Nr. 2015-11

Gerbiami LR Seimo nariai,

LR Seimo komitetuose šiuo metu (2015 m. gruodį) svarstomas Mokslo ir studijų įstatymo NR. XI-242 projekto (XIIP-3376) pataisos. Deja, tai tik papudruotas analogiško antikonstitucinio įstatymo (2009 m.) variantas. Jis nesprenžia esminių aukštojo mokslo problemų – 1) tinklo pertvarkos ir atleidžiamų mokslininkų kokybiško užimtumo; 2) autonomijos sugrąžinimo; 3) naujo finansavimo modelio įdiegimo. Antikonstitucinės santvarkos būvis aukštojo mokslo sektoriuje bus permestas į trečią (!) parlamento kadenciją, prie šio klausimo vėl ir vėl turės grįžti Konstitucinis teismas. Teisėkūra aukštojo mokslo sektoriuje virto karikatūra ir valstybės griovimu. Nelemtas antikonstitucinis Mokslo ir studijų įstatymas (2009 m.) taip pat yra juoda dėmė naujausioje mūsų valstybės politikos ir parlamentarizmo istorijoje kuris sukėlė realią žalą, pakenkė ištiso sektoriaus raidai.

Šio kreipimosi į LR seimo narius paskata kyla: 1) iš supratimo, kad aukštojo mokslo krizės gilėjimas, savalaikių ir išmintingų sprendimų atidėliojimas užkerta galimybes Lietuvai būti modernia ir sėkminga valstybe; 2) iš supratimo, kad LR seimas, sukaupęs politinę valią ir išteklius, tikrai gali įveikti minėto sektoriaus krizę ar paruošti realią teisinę bazę šio sektoriaus produktyviam darbui; 3) iš teisių ir pareigų, kurias profesinėms sąjungoms suteikia LR Konstitucija (50 str.).

Aukštojo mokslo krizę iššaukė itin nepalankių aplinkybių, susiklosčiusių pastaraisiais dešimtmečiais, sutapimas: 1) demografinių išteklių nykimas; 2) dešimtmečiais netvarkomas deformuotas aukštųjų mokyklų tinklas; 3) neatsakinga akademinio ir politinio elito elgsena; 4) klaidingas aukštojo mokslo valdymo ir finansavimo modelis, paremtas 2009 m. priimtu antikonstituciniu Mokslo ir studijų įstatymu.

Beviltiškumo jausmą kelia tai, jog dabartinėje mūsų valstybės politinėje darbotvarkėje kokie nors principiniai aukštojo mokslo krizės užkardymo klausimai nėra keliami, yra beviltiškai bandoma kovoti su akivaizdžiai išlindusiomis klaidingų reformų pasekmėmis, tačiau visai nenusitaikoma į tai iššaukusias priežastis. Pagrindinis naratyvas, įkyriai plėtotas tiek medijose, tiek dabartinėse - aukštojo mokslo kokybė. Kryptingai peršama mintis apie kraštutinai prastą Lietuvos aukštojo mokslo kokybę. Įrodymai apie apgailėtiną būvį paprastai pateikiami tikri, neišgalvoti, bet, dėmesio (!), jie paprastai pateikiami atsietai nuo giluminių sisteminės krizės Lietuvos aukštajame moksle priežasčių.

Neoliberalistinis, rinkos fundamentalizmu paremtas valstybinio (!) aukštojo mokslo finansavimas buvo klaidingai ir beviltiškai nukopijuotas nuo pasiturinčių Vakarų valstybių.

Kreipiantis grupei parlamentarų 2011 m. gruodžio mėn. 20 d. grupės parlamentarų kreipimosi, Konstitucinis teismas nustatė, kad 36 nuostatos dabar galiojančio Mokslo ir studijų įstatyme kertasi su LR Konstitucija. Deja, naudojant įstatymo prievartą, buvo pakeistas valstybinių aukštųjų statusas, įdiegtas autonomiją suvaržantis, turintis pražūtingą finansavimo krepšelio modelį. Kaip gyvena Aukštasis mokslas pagal šį įdiegtą antikonstitucinį modelį??

Norėdamos tokiomis sąlygomis išlikti, šalies aukštosios mokyklos tiesiog neriasi iš kailio ir sparčiais žingsniais eina į pražūtį. Tarpusavyje derinami bent keli labai ydingi gelbėjimosi būdai.

1. Studijuoti, ypač už savo lėšas, priimamas bet kas, negi ir tie, kurie mokytis aukštojoje nepajėgūs.
2. Siekiant neprarasti lėšų ir galvų, vengiama šalinti net ir kraštutiniai nepažangius, visai nemokintinus studentus.
3. Primityvaus marketingo sumetimais nuolat steigiami begalė keisčiausių specialybių. Pačios aukštosios mokyklos savo noru, natūraliai niekada nebūtų nusiritę iki apgailėtinos prekybos diplomais, tai atliko įstatymu paremtas ydingas valdymo ir finansavimo modelis.

Nuožmi konkurencinė kova dėl krepšelių ir dėl išlikimo užkirto galimybę akademinėms bendruomenėms kelti problemas viešumon ir laisvai jas išdiskutuoti. Viešojoje erdvėje aukštosios mokyklos raginamos pasiekimais lygiuotis į geriausius užsienio universitetus. Deja, nekalbama apie tai, kad mūsų akademinio darbuotojo atlyginimas nuo jo kolegos Vakaruose savo dydžiu skiriasi 5 ar net 7 kartus, žiūrint su kuria šalimi lyginama.

Tai kuo lygiuosimės į ES šalių universitetus, sąžiningu darbo užmokesčiu už darbą ar tik pasiekimais? Šiuo metu tikrosios aukštojo mokslo nuopuolio priežastys yra neatpažintos, o interesų grupės, politinės jėgos ir žmonės, iniciavusios ir vykdančios žalingas, antikonstitucines reformas, neįvardintos.

Visuomenei, valdžiai nuolat buvo kalama į galvą: Lietuvos universitetai praktiškai nepatenka į tarptautinius universitetų reitingus, mažai išradimų ir patentų, stinga publikacijų tarptautiniuose prestižiniuose mokslo leidiniuose ir kt., kad universitetų absolventais nepatenkinti darbdaviai, universitetai ruošia tai, ką jie nori ruošti, o ne tą ko reikia rinkai, galiausiai, universitetams, studijomis yra nepatenkinti patys studentai...

Beje, tikrosios ir pagrindinės krizės priežastys – deformuotas aukštojo mokslo tinklas, ydinga politika ir kraštutiniai prastas finansavimas – kažkodėl tendencingai buvo ir DABAR nutylimos.

Gyvenimas parodė, kad universitetų ir kolegijų **tarybos yra fiktyvus valdymo organas**, jų nariai svarbiais klausimais neretai balsuoja iš aerouosto SMS žinutėmis, neįsigilinę tvirtina viską, ką pakiša administracija. Tarybos – gėdingas figos lapelis, kuris pridengia autoritarinę akademijos vienvaldystę. Nuo valdymo yra nustumta ir įstatymu įteisinta apie pusę universitetinės bendruomenės (bibliotekos, informacinių technologijų ir kt.) Kai kurie universitetai ir kolegijos yra patapę vieno asmens vidinės kultūros (arba jos deficito) įkaitais. Senatas ir akademinė taryba yra beteisėje padėtyje pagal galiojančią MSĮ. Reikia peržiūrėti aukštųjų mokyklų valdymo modelį.

Administracinis biurokratinis personalas kai kuriuose universitetuose pavojingai nusvėrė mokslinį ir kūrybinį personalą. Biurokratinis personalas, ypač jo elitas, yra apdalinamas atlyginimais, kurių dydis žemina mokslininko ir pedagogo misiją

Pastaraisiais metais studijų programų uždarymo akivaizdoje, akademinuose padaliniuose įsivyravę įtampa, ateities baimė, nesveika konkurencija, pasireiškia organizacinės kultūros degradacija ir netgi „mobingas“. Kai kur netgi laipsniuoti mokslininkai kviečiami „ant kilimėlio“, raginami išeiti „savo noru“, pasirašyti naujas darbo sutartis, kuriose etato dalis mažinama iki 0,75 ar 0,2 ir pan. Nebeskelbiami konkursai, nutraukiamos darbo sutartys, Akademinė pareigybė

dabartinėje Lietuvoje nebetenkina kokybiškos darbo vietos požymių. Jaunų mokslininkų tarpe net 63 procentai pareiškė norą pasitraukti iš mokslo ir pereiti dirbti į kitą sritį dėl mažo darbo užmokesčio.

Konstitucinių normų išmontavimas aukštajame moksle ir destruktivos viso sektoriaus reformos buvo sumanytos ir įgyvendintos kaip trys tarpusavyje susiję chirurginės operacijos. Pirmą, buvo įvestas naujas valdymo modelis, ženkliai suvaržantis aukštųjų mokyklų autonomiją, įtvirtinantis valdžios vertikalę. Antra, buvo įvestas finansavimas per studento krepšėlį ir sukومercintas aukštasis mokslas. Trečia, privestinai pakeistas valstybinių aukštųjų mokyklų statusas.

Kokios atliktos pertvarkos pasekmės, šiandien visi matome. Jeigu tos primityvios priemonės paradoksaliai, kažkokiu stebuklingu būdu visgi būtų sukėlę aukštojo mokslo renesansą, tai galimai suveiktų principas - „nugalėtojai neteisiami“. Deja, pergalės šampano šiandien, regis, negali išgerti niekas, nei antikonstitucinės reformos vykdytojai, nei jos aukos. Buvo ciniškai tikimasi, kad antikonstitucinis įstatymas visgi pradės realiai veikti, įvyks negrįžtami procesai, kils nebeatšaukiamos pasekmės, galiausiai bus pradėta kurti būtent tokia Lietuvos aukštojo mokslo realybė, kurią įsivaizdavo ir kurios geidė Konstituciją pamynę asmenys. O kas įvyks toliau, politikos radikalams ir demokratijos niekintojams jau buvo nesvarbu. Žiūrėk, gal ir kitą kadenciją Seime, Vyriausybėje turėsime daugumą, vadinasi, vėl darysime, ką norime.

Realiai, veikiančios demokratijos valstybėje, sunku būtų net įsivaizduoti, kad kokia nors interesų grupė išdrįstų sąmoningai ir atvirai inicijuoti teisinį nepaklusnumą pagrindiniam šalies įstatymui. Dar sunkiau įsivaizduoti, kad tokį antikonstitucinį demaršą vykdytų įstatymų leidžiamasis organas – parlamentas.

Mes susidūrėme su demokratinės politikos istorijoje tikrai neordinariniu atveju, kuomet yra **išniekinama pati demokratija, teisinės valstybės idealai, kuomet labai aštriai iškyla valdžios ir jos veiksmų teisėtumo klausimas**. Vadinasi, sutapus interesams, esant dideliame norui, taip pat sukauptus reikiamą balsų skaičių, Lietuvoje parlamentas gali drąsiai trypti konstituciją, panaikinti jos normų veikimą. Vakar tai buvo padaryta aukštojo mokslo sektoriuje, šiandien arba rytoj tai bus padaryta bet kuriame kitame valstybės sektoriuje, - sveikatos apsaugos, ūkio, kalbos vartojimo, gynybos...

Brandžiose demokratijose turbūt nerasime precedentų, kuomet **pats parlamentas sąmoningai ir aktyviai demontuoja konstitucijos veikimą, panaikina jos normas ištiso sektoriaus lygmeniu**.

Visa ši istorija rodo, kad LR, tituluodama save demokratine valstybe ir prie tokio tipo valstybės modelio konverguodama, visgi konkrečiame epizode staiga **žengė autoritarinės ir neteisinės valstybės link, kur konstitucijos normos ir įstatymo viršenybės principas taikomi pasirinktinai, pagal įtakingųjų įgeidžius ir patogumą**.

Ką privalome daryti?

Iš visų priežasčių, sukėlusią aukštojo mokslo krizę, tik demografinių išteklių nykimas yra objektyvios kilmės ir veikia kaip *force majeure*. Visos kitos priežastys - deformuotas tinklas, ydingas valdymo ir finansavimo modelis, neatsakinga akademinio ir politinio elito elgsena yra subjektyvios kilmės. Privalome:

1. Sustabdyti antikonstitucinį naujai stumiamą įstatymo variantą XIIP-3376, įvertinant universitetų bendruomenių, (LAMPSS), taip pat rektorių, direktorių ir kitų išsakytas pastabas. Iki galo ir nuosekliai laikytis konstitucinio teismo išaiškinimų.

2 Paruošti įstatymo projektą atitinkanti dabartines valstybės, visuomenės realijas, atstatyti aukštųjų mokyklų autonomiją, atsisakyti ydingo komercinio modelio, studento krepšelio.

3. Paraleliai su įstatymu paruošti aukštojo mokslo pertvarkos programą, kuriant mokslininkų, iškrintančių iš aukštojo mokslo sistemos, kokybiško užimtumo priemones.

Aukštųjų mokyklų tinklo sėkminga (neimitacinė) pertvarka privalo būti paremta viešaisiais finansais, demokratine teisėkūra, įvairių interesų grupių konsolidacija ir politinės valios ištekliais.

Kreipimas paruoštas prof. G. Merkio suderinus su Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimu. Kreipimas išplatintas Aukštosiose mokyklose ir kiekvienas kas gali išsiuntė savo rinktiems seimo nariams. Kaip JŪS gerbiamieji balsuosite už antikonstitucinį įstatymą, taip mes balsuosime už JUS.

Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimo (LAMPSS) tarybos sprendimu pritarus parengė prof. G. Merkys

